

Ryszard Kata

Uniwersytet Rzeszowski

EFEKTYWNOŚĆ EKONOMICZNO-FINANSOWA BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH W WARUNKACH NISKICH STÓP PROCENTOWYCH

*ECONOMIC AND FINANCIAL EFFICIENCY OF COOPERATIVE BANKS
IN AN ENVIRONMENT OF LOW INTEREST RATES*

Słowa kluczowe: banki spółdzielcze, spółdzielczy sektor bankowy, stopy procentowe

Key words: cooperative banks, cooperative banking sector, interest rates

JEL codes: D22, G21

Abstrakt. Dokonano analizy efektywności ekonomiczno-finansowej banków spółdzielczych w Polsce w warunkach niskich stóp procentowych NBP. Analiza obejmowała lata 2012-2016. Wykazano, że niskie stopy procentowe utrudniają bankom spółdzielczym utrzymanie wysokiej efektywności ekonomiczno-finansowej. Banki spółdzielcze reagowały na spadek stóp procentowych, jednak odwrócenie widocznego w latach 2014-2016 negatywnego trendu w zakresie efektywności finansowej tych banków wymaga zmian w zakresie ich modelu biznesowego oraz wzmocnienia integracji wewnątrz zrzeszeń dla redukcji kosztów działania banków.

Wstęp

W odpowiedzi na negatywne skutki kryzysu finansowego lat 2007-2009, tj. recesję lub spowolnienie gospodarcze, niskie inwestycje i rosnące ryzyko gospodarcze, banki centralne w USA, Wielkiej Brytanii, strefie euro i inne radykalnie obniżyły stopy procentowe do historycznie najniższych poziomów, a niektóre (w Danii, Szwecji, Szwajcarii oraz EBC) wprowadziły nawet ujemne stopy procentowe. Globalizacja gospodarki sprawia, że negatywne impulsy powstające w wiodących gospodarkach stopniowo przemieściły się do Polski. Ich pojawienie się wymusiło na NBP konieczność nadzwyczajnego łagodzenia polityki monetarnej i obniżenia stóp procentowych [Kozak, Ochnio 2017].

Stopami procentowymi są nominalne stopa referencyjna i pozostałe stopy bazowe NBP (lombardowa, redyskontowa i depozytowa). Dla banków najważniejsza jest tzw. rynkowa stopa procentowa, która jest ceną pieniądza na rynku międzybankowym. Stopa ta jest punktem równowagi między podażą pieniądza a popytem na pieniądź na rynku międzybankowym. Ważnym elementem owej równowagi jest cena pieniądza, którą kształtuje bank centralny w operacjach z bankami komercyjnymi. Istnieje zatem silny i bezpośredni związek między stopami banku centralnego a nominalną stopą rynkową.

Utrzymujące się od 2013 roku niskie stopy procentowe NBP, a tym samym także niska nominalna stopa rynkowa, tworzą dla banków relatywnie odmienne uwarunkowania w stosunku do tych od początku lat 90. XX wieku. Banki muszą uwzględniać te nowe warunki w swojej działalności, która nakierowana jest na osiągnięcie zysków, a co za tym idzie, budowanie kapitałów własnych i stabilnych podstaw finansowych dla prowadzonego biznesu.

Celem opracowania jest ocena efektywności ekonomiczno-finansowej banków spółdzielczych (BS) w kontekście ich funkcjonowania w środowisku niskich stóp procentowych jako jednego z kluczowych uwarunkowań rynku finansowego. Zakres czasowy analizy obejmuje lata 2012-2016, źródłem materiałów empirycznych zaś były dane statystyczne sektora bankowego uzyskane z KNF, NBP i GUS.

Wpływ niskich stóp procentowych na efektywność i stabilność finansową banków

Niskie stopy procentowe tworzą dla banków spółdzielczych zarówno szanse, jak i zagrożenia dla ich dochodowości i kondycji ekonomiczno-finansowej. W tym kontekście pozytywne oddziaływanie niskich stóp procentowych może wynikać z:

- potencjalnego spadku ryzyka kredytowego (i jego kosztów) oraz poprawy jakości portfela kredytowego w efekcie poprawy sytuacji ekonomicznej zadłużonych gospodarstw domowych (obniżenie wysokości rat i poprawa wskaźnika Dtl) oraz zmniejszenia ryzyka bankructw zadłużonych przedsiębiorstw;
 - niższych kosztów kapitału (finansowania działalności operacyjnej) dla banku;
 - wzrostu popytu na kredyty ze strony gospodarstw domowych i przedsiębiorstw (większa dostępność i atrakcyjność cenowa kredytów);
 - rosnącego znaczenia jakości usług i obsługi klienta kosztem konkurencji cenowej.
- Z kolei negatywne strony niskich stóp dla ekonomiki banków spółdzielczych to:
- presja na obniżenie marży odsetkowej, co uderza w przychody odsetkowe banków;
 - spadek rentowności wszystkich kredytów, a kredyty, których stopa procentowa jest regulowana (kredyty preferencyjne, górna granica oprocentowania kredytów konsumpcyjnych), mogą być nierentowne lub mogą nie pokrywać kosztów ryzyka;
 - utrzymywanie się na rynku dzięki tanim kredytom niewydajnych firm, które w sytuacji wzrostu stóp i tym samym kosztów finansowania zewnętrznego mogą zbankrutować;
 - ograniczenie przestrzeni banków do generowania zysku w wyniku zmniejszenia różnicy między krótkoterminowymi a długoterminowymi stopami oprocentowania;
 - „nakręcana” przez tanie kredyty konsumpcja i inwestycje, np. na rynku nieruchomości groźba bańki spekulacyjnej, której pęknięcie może spowodować straty banków (utrata wartości zabezpieczeń kredytów oraz pogorszenie jakości portfela kredytowego);
 - niskie oprocentowanie depozytów bankowych, które może ograniczać napływ depozytów i powodować odpływ klientów do banków oferujących atrakcyjniejsze oprocentowanie lub alternatywne produkty inwestycyjne i oszczędnościowe (np. fundusze inwestycyjne, produkty strukturyzowane), których brakuje w ofercie BS. Z kolei ich wprowadzenie wiąże się z kosztami, na których pokrycie nie stać małych, lokalnych banków;
 - spadek dochodów BS w postaci odsetek od depozytów w banku zrzeszającym.

Niektóre z negatywnych skutków niskich stóp procentowych są faktem, inne z kolei mają potencjalny charakter (np. wzrost ryzyka kredytowego w efekcie przyciągania przez niskie stopy procentowe nieefektywnych kredytobiorców). Ich materializacja jest w dużej mierze uzależniona od jakości zarządzania bankiem. Zasadne więc wydaje się badanie tego, jak radzą sobie w środowisku niskich stóp procentowych poszczególne banki i sektory bankowe.

Oddziaływanie niskich stóp procentowych na wyniki finansowe banków jest wieloaspektowe. Przykładowo konsekwencją obniżania stóp procentowych NBP jest zazwyczaj redukcja marży odsetkowej banków, która powoduje spadek przychodów odsetkowych. Jednocześnie powinien potencjalnie rosnąć popyt na kredyty. Znaczną część przychodów z tytułu prowizji, opłat i monetów pochodzi z nowo udzielnych kredytów, zatem spadek przychodów odsetkowych może być rekompensowany przez wzrost przychodów z tytułu opłat i prowizji związanych z rosnącą akcją kredytową. Warunkiem osiągnięcia tej rekompensaty jest jednak odpowiedni wzrost akcji kredytowej. Tymczasem wiele BS działa w lokalnym środowisku społeczno-gospodarczym, w którym występuje relatywnie trwały, niski popyt kredytowy. Przykładowo bardzo dochodowe dla banków kredyty hipoteczne udzielane są głównie klientom na rynku wielkomiejskim. Na obszarach wiejskich czy miejsko-wiejskich popyt na nie jest niewielki, a jeśli występuje, to często jest przejmowany przez banki komercyjne. Spadek marży odsetkowej (NIM)¹ skłania banki do rekompensowania malejących przychodów z tytułu odsetek przez podnoszenie opłat

¹ Marża odsetkowa (*net interest margin*) jest relacją wyniku z odsetek do średnich aktywów. Inaczej jest to różnica między odsetkami płaconymi a pobieranymi przez bank.

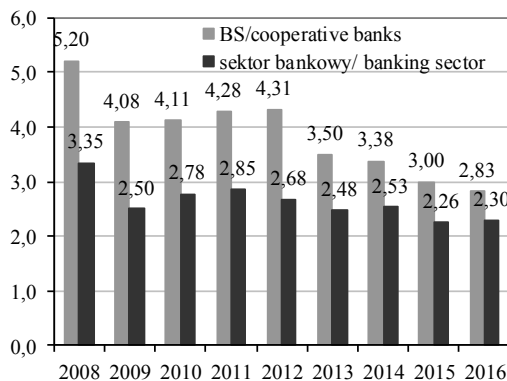
i prowizji. Jednak atutem BS, podkreślanym często przez ich klientów, były właśnie niskie opłaty i prowizje [Kata 2010].

Spadek marży odsetkowej i inne zagrożenia wynikające z długotrwanie utrzymujących się niskich stóp procentowych powinny być neutralizowane przez banki przez:

- optymalizację kosztów (np. sieci dystrybucji) oraz rozwój nowych, tańszych i bardziej nowoczesnych kanałów bankowych, w tym bankowości mobilnej [Szkaradek 2015];
- silniejszą integrację banków w obrębie zrzeszeń i poszukiwanie oszczędności kosztów przez wspólne zakupy, wspólne linie produktowe, ujednoczenie systemów IT itd.

Wpływ zmian stóp procentowych banku centralnego na wysokość NIM jest zazwyczaj dodatni, tzn. *ceteris paribus*, gdy stopy rosną, rośnie NIM i odwrotnie. Zależność ta jest jednak asymetryczna, tj. zmiana stóp nie powoduje jednakowych zmian po stronie NIM, ponadto obserwuje się pewne opóźnienie czasowe w reakcji banków na zmianę stóp. Banki zazwyczaj szybciej reagują na zmianę stóp w zakresie oprocentowania depozytów niż kredytów oraz szybciej, gdy stopy rosną niż wtedy, gdy maleją. Inna jest także reakcja banków w zakresie oprocentowania produktów krótko- i długoterminowych [Kozak 2016]. Z badań ankietowych prowadzonych przez Marię Golec [2012] wśród prezesów BS wynika, że zmiany oprocentowania depozytów i kredytów w BS są głównie determinowane przez: ceny usług bankowych konkurencji (83% wskazań), dalej zaś stopy procentowe na rynku międzybankowym i stopy procentowe NBP (po 78%) oraz oprocentowanie lokat w banku zrzeszającym (50%). Z kolei badania Krzysztofa Kila i Radosława Ślusarczyka [2016] potwierdziły istotność dodatniego wpływu krótkoterminowej stopy procentowej (NBP) na kształtowanie się NIM, zarówno w bankach spółdzielczych, jak i komercyjnych. Była to najsilniej wpływająca determinanta marży. Druga z kolei to jakość portfela kredytowego (także zależność dodatnia).

Przez wiele lat BS, działając często jako lokalni monopolisci, były w stanie utrzymywać względnie wysoką w porównaniu do banków komercyjnych marżę odsetkową (rys. 1). W efekcie obniżek stóp procentowych NBP w 2013 roku nastąpiła redukcja NIM w bankach spółdzielczych, która była głębsza niż w sektorze bankowym. W sektorze BS marża zmniejszyła się w latach 2012-2016 prawie o 1,5 p.p., podczas gdy w całym sektorze bankowym o 0,38 p.p. (rys. 1). Wpływ na zmniejszanie dodatniej luki między marżą realizowaną przez BS a przeciętną marżą sektora bankowego miała także rosnąca presja konkurencyjna banków komercyjnych,

Rysunek 1. Wysokość marży odsetkowej w bankach spółdzielczych na tle sektora bankowego

Figure 1. The interest margin in cooperative banks compared of the banking sector

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF
Source: own calculations by Financial Supervision Authority data

które poprzez tradycyjne oddziały, ale także rozwój elektronicznych kanałów dostępu wchodziły na lokalne rynki finansowe. Pomimo spadku marża odsetkowa generowana przez banki spółdzielcze pozostała wciąż na wyższym poziomie niż w całym sektorze bankowym (rys. 1).

Oprocentowanie depozytów złotych, zwłaszcza terminowych, w latach 2010-2012 było w BS wyraźnie wyższe niż w bankach komercyjnych, a zatem istniała przestrzeń do redukcji stóp procentowych. Na skutek spadku stóp NBP w 2013 roku różnica ta zaczęła się zmniejszać, jednak powoli (tab. 1). BS dokonywały korekty oprocentowania produktów dla klientów, głównie w odpowiedzi na decyzje Rady Polityki Pieniężnej (RPP) w zakresie zmian stóp NBP. Obniżki oprocentowania depozytów i kredytów w BS były jednak zwykle opóźnione w stosunku do zmian

Tabela 1. Stopa inflacji, stopy NBP oraz przeciętne oprocentowanie kredytów i depozytów bankowych w latach 2010-2016

Table 1. Inflation rate, NBP rates and average interest rates on bank loans and deposits in 2010-2016

Wyszczególnienie/Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Stopa inflacji (CPI)/Inflation rate	3,1	4,6	2,4	0,7	-1,0	-0,5	-0,8
Stopa referencyjna NBP/NBP reference rate	3,50	4,50	4,25	2,50	2,00	1,50	1,50
Stopa kr. lombardowego/The lombard rate	5,00	6,00	5,75	4,00	3,00	2,50	2,50
Stopa depozytowa/Deposit rate	2,00	3,00	2,75	1,00	1,00	0,50	0,50
Oprocentowanie depozytów z terminem do 2 lat (średnia ważona)/ Interest on deposits up to 2 years (weighted average)							
Gospodarstw domowych/Households	3,99	4,39	4,39	2,45	2,43	1,67	1,47
Przedsiębiorstwa/Enterprises	3,58	5,00	5,00	2,56	2,62	1,73	1,49
Kredyty konsumpcyjne/Consumer credits	14,6	14,8	14,7	12,7	10,6	8,4	7,9
Kredyty mieszkaniowe/Housing credits	5,9	6,7	6,7	4,6	4,1	3,6	3,6
Kredyty dla przedsiębiorstw/ Credits to enterprises	6,0	6,8	6,7	4,7	4,1	3,5	3,7
Średnie oprocentowanie złotych depozytów terminowych/ The average interest rate on term deposits in PLN							
BK/Commercial banks	4,5	3,9	4,7	2,6	1,6	1,1	1,0
BS/Cooperative banks	8,4	8,2	4,8	3,8	2,65	1,92	1,76

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i KNF

Source: own calculations based on Financial Supervision Authority and CSO data

dokonywanych przez banki komercyjne (BK). Ponadto obniżki oprocentowania depozytów były wciąż mniejsze niż w BK (tab. 1), co powodowało, że BS utrzymały konkurencyjność cenową na tym rynku. Dowodem jest występowanie stabilnej dodatniej dynamiki depozytów, które w latach 2013-2016 przyrastały około 2,5% kwartalnie. W 2016 roku w stosunku do roku poprzedniego, depozyty BS wzrosły o 13% (w sektorze bankowym o 8,7%).

Bardzo ważną kwestią dla dochodowości BS jest oprocentowanie ich depozytów w banku zrzeszającym. Przez wiele lat oprocentowanie to było na relatywnie wysokim poziomie. Od końca 2013 roku stopy procentowe dla depozytów BS w bankach zrzeszających spadały szybciej niż oprocentowanie depozytów klientów w BS, stanowiące źródło nadwyżek lokowanych w banku zrzeszającym. Oprocentowanie depozytów bieżących BS w bankach zrzeszających spadło pomiędzy końcem 2012 roku a końcem 2016 roku z 0,84 do około 0,4%, natomiast depozytów terminowych z 4,93 do około 1,35%. W tym czasie BS obniżyły przeciętne oprocentowanie złotych depozytów terminowych osób prywatnych i przedsiębiorstw z 4,77 do 1,76% (tab. 1), natomiast depozytów bieżących z 1,46 do 0,3%. Skutkiem tego był szybszy spadek przychodów odsetkowych niż kosztów odsetkowych w BS.

Sytuacja ekonomiczno-finansowa banków spółdzielczych

Na koniec 2016 roku działalność prowadziło 558 banków spółdzielczych, tj. o 14 mniej niż na koniec 2012 roku. Spośród działających banków 355 było zrzeszonych w BPS SA w Warszawie, a 201 w SGB-Bank SA w Poznaniu. Poza zrzeszeniami działają obecnie dwa BS. Sektor jest coraz bardziej zróżnicowany pod względem wielkości aktywów banków, liczby placówek i miejsca prowadzenia działalności (coraz więcej dużych banków wchodzi na rynki wielkomiejskie), ale także kondycji finansowej czy jakości portfela kredytowego.

Analiza wyników ekonomiczno-finansowych BS w latach 2012-2016 wskazuje, że sektor bankowości spółdzielczej jest względnie stabilny. BS w większości przypadków spełniają nadzorcze wymogi kapitałowe i płynnościowe. Działaniem wzmacniającym odporność sektora

Tabela 2. Efektywność ekonomiczno-finansowa BS na tle sektora bankowego (SkB)
 Table 2. Economic and financial efficiency of cooperative banks compared to the banking sector (SkB)

Wyszczególnienie/Specification		2012	2013	2014	2015	2016
ROA [%]	BS	1,18	0,82	0,76	0,40*	0,51
	SkB	1,17	1,11	1,08	0,71	0,84
ROE [%]	BS	12,6	8,6	7,6	4,4*	5,2
	SkB	13,7	12,1	11,8	8,81	9,02
C/I/Cost Income Ratio [%]	BS	65,8	70,8	68,9	76,5	70,0
	SkB	50,9	52,8	50,9	58,6	56,4
Kredyty zagrożone/Irregular loans ratio [%]	BS	6,3	6,5	7,1	8,9	7,6
	SkB	8,9	8,5	8,1	7,6	7,0
Aktywa na zatrudnionego [mln zł]/Assets per employee [mln PLN]	BS	2,6	3,1	3,4	3,5	3,8
	SkB	7,7	8,1	8,9	9,4	10,1
Wynik finansowy netto/zatrudnienie [tys. zł]/Net financial result /employment [thous. PLN]	BS	29,6	22,6	23,1	14,5*	18,0
	SkB	88,3	87,0	91,9	65,4	82,4
Relacja kredyty/depozyty/Loans to Deposits [%]	BS	73,2	69,6	70,2	68,3	63,4
	SkB	111,9	108,0	100,1	98,2	94,7
Dochody odsetkowe/wynik z działalności bankowej/Interest income/income from banking operations [%]	BS	77,0	75,3	75,9	74,7	74,6
	SkB	60,4	62,6	64,4	63,2	64,1
Dochody pozaodsetkowe/aktywa/Non-interest income/assets [%]	BS	1,28	1,15	1,07	1,02	0,96
	SkB	1,8	1,5	1,4	1,31	1,29
Wynik finansowy netto sektora BS [mln zł]/Net financial result of cooperative banks sector [mln PLN]		967,5	757,0	752,7	462,8* (-1184,0)	567,7

* bez uwzględnienia SK Banku /without considering SK Bank

Źródło: obliczenia własne na podstawie dane KNF z lat 2012-2016

Source: own calculations based on Financial Supervision Authority data from 2012-2016

było utworzenie tzw. systemów ochrony instytucjonalnej (IPS)². Spośród 558 BS na koniec I kwartału 2017 roku 484 banki (tj. 85,3%) były uczestnikami IPS (286 w systemie BPS, 198 w systemie SGB), a 74 pozostawały poza IPS.

Środowisko niskich stóp procentowych oraz niska efektywność związana z modelem biznesowym stanowią wyzwanie dla zyskowności BS i ich zdolności do rozwoju. Niektóre duże BS zwiększyły zaangażowanie kredytowe w bardziej ryzykowne aktywa (np. nieruchomości mieszkaniowe i komercyjne), co w przypadku niedostatecznych kompetencji w zarządzaniu ryzykiem może rodzić zagrożenie dla ich stabilności. Niepokojącym zjawiskiem jest w ich przypadku wysoka koncentracja portfela kredytowego, jego słaba jakość i przy tym niski poziom pokrycia kredytów zagrożonych odpisami [NBP 2017].

Banki spółdzielcze są mniej odporne na negatywny wpływ niskich stóp procentowych od banków komercyjnych, gdyż dochody odsetkowe w znacznie większym stopniu determinują ich wynik finansowy niż w BK. Dochody odsetkowe w BS stanowią około 75-77% dochodów z działalności bankowej, natomiast w całym sektorze bankowym około 60-65% (tab. 2). O tym, że BS radzą sobie gorzej od innych banków z niskimi stopami procentowymi, świadczy nie tylko relatywnie większy spadek NIM w latach 2012-2016, ale także spadkowa tendencja udziału dochodów odsetkowych w wyniku z działalności bankowej (tab. 2), odmienna niż w całym sektorze bankowym. W bankowości spółdzielczej spadkowi uległa także marża pozaodsetkowa

² IPS polega na tym, że banki spółdzielcze i bank zrzeszający tworzą skonsolidowaną grupę bankową. Celem jest wzajemna gwarancja płynności i wypłacalności uczestników systemu przez wspólny fundusz płynnościowy i pomocowy oraz wspólny systemu kontroli i zarządzania ryzykiem. Korzyścią dla uczestników IPS jest możliwość wypełniania normy płynności krótkoterminowej LCR jako grupa oraz zmniejszenie opłat na BFG.

(z 1,28% w 2012 roku do 0,96% w 2016 roku), czyli relacja dochodów pozaodsetkowych do aktywów banków (tab. 2). W sektorze bankowym wskaźnik ten wykazywał tendencję spadkową, ale był cały czas na wyższym poziomie niż w bankowości spółdzielczej. W tym sektorze obniżające się dochody odsetkowe nie były dostatecznie rekompensowane przez wzrost dochodów pozaodsetkowych, chociaż nie oznacza to, że BS nie czyniły w zakresie opłat i prowizji określonych dostosowań.

Wynik finansowy całego sektora BS w 2015 roku, a tym samym także niektóre wskaźniki jego efektywności finansowej (np. rentowności) zostały bardzo mocno obniżone w efekcie upadłości SK Banku (handlowa nazwa Spółdzielczego Banku Rzemiosła i Rolnictwa w Wołominie), do niedawna jednego z największych BS w Polsce³. Rachunek zysków i strat BS w 2015 roku z uwzględnieniem upadłości SK Banku wykazał ogromną stratę w wysokości 1184 mln zł netto. Był to wynik nieporównywalny z latami wcześniejszymi i z rokiem następnym. Na koniec 2016 roku sektor BS zamknął rachunek wyników zyskiem w wysokości 583 mln zł.

Obniżenie się zysku netto BS, obserwowane od 2013 roku, przy dalszym wzroście ich aktywów oraz kapitałów własnych przyniosło duże pogorszenie wskaźników efektywności działania. Wskaźnik rentowności aktywów (ROA) ukształtował się w 2012 roku na poziomie 1,18%, rok później wyniósł 0,82%, dalej 0,76%, a w latach 2015-2016 spadł do około 0,5%. Z kolei wskaźnik rentowności kapitału ROE uległ spadkowi z poziomu niewiele niższego w porównaniu do BK (12,6% w 2012 roku) do 4,4% w 2015 roku (bez uwzględnienia SK Banku) i 5,2% w 2016 roku, a zatem znacznie poniżej ROE sektora bankowego (tab. 2).

Pozytywnie należy ocenić poprawę w 2016 roku wskaźnika efektywności kosztowej C/I, który obniżył się do 70%, w stosunku do 76,5% w 2015 roku (tab. 2). Jednak jego poziom pozostaje znacznie wyższy niż w roku 2012 i w latach wcześniejszych oraz wciąż utrzymuje się duża, niekorzystna luka w tym zakresie między BS a całym sektorem bankowym (tab. 2). Pomijając w analizie wpływ upadłości SK Banku obserwuje się pogorszenie jakości portfela kredytowego BS w 2016 roku, gdyż wskaźnik kredytów zagrożonych wyniósł 7,6%, a rok wcześniej 6,7%. W 2016 roku w stosunku do roku poprzedniego kredyty dla klientów wzrosły o 9,1%, kredyty zagrożone zaś o 18,9%. Pogorszyła się szczególnie jakość portfela kredytowego przedsiębiorstw (wzrost kredytów zagrożonych z 10,3% na koniec 2014 roku do 14,6% na koniec 2016 roku). Co istotne dla stabilności finansowej całego sektora, wskaźnik ten w dużych BS zaangażowanych w kredytowanie przedsiębiorstw spoza ich środowiska lokalnego wynosił 18,3%.

W latach 2015-2016 kredyty dla sektora niefinansowego i samorządowego wzrosły nominalnie o 10,2%, a depozyty tych klientów wzrosły o 22%. To powodowało pogłębianie się nadwyżki depozytów nad kredytami (tab. 2), która nie znajduje pokrycia w akcji kredytowej. Jest ona lokowana w formie depozytów w banku zrzeszającym (wzrost w 2016 roku o 12,3%), ale coraz więcej BS lokuje ją także w instrumenty dłużne i kapitałowe (głównie walory NBP i Skarbu Państwa), których udział w aktywach BS wzrósł z 3,5% (2012 rok) do 13,8% (2016 rok), ich wartość zaś wzrosła nominalnie o 82,1%. W efekcie obniżenia stóp procentowych rentowność instrumentów dłużnych oraz lokat w bankach zrzeszających znacząco spadła. Była to przyczyna pogorszenia wyniku odsetkowego BS z operacji papierami wartościowymi i operacji z bankami. Ten ostatni wynik zmniejszył się 588,9 mln zł w 2014 roku do 422,1 mln zł w 2016 roku. Poprawie uległ natomiast wynik odsetkowy z operacji z osobami prywatnymi. Wynik ten w 2014 roku był ujemny (-226,5 mln zł), ale od ostatniego kwartału 2015 roku BS generują w tym obszarze zysk, który za cały 2016 rok osiągnął wartość 110,9 mln zł. Taka sytuacja była pochodną jednoczesnego obniżenia oprocentowania depozytów i kredytów dla osób prywatnych i przedsiębiorstw, przy czym redukcja oprocentowania kredytów była niższa niż depozytów.

³ Dla bardziej obiektywnego ukazania efektywności finansowej sektora BS niektóre z mierników ujęte w tabeli 2 ustalono z pominięciem strat wygenerowanych przez SK Bank.

Podsumowanie

Obserwowane w latach 2014-2016 pogorszenie efektywności ekonomiczno-finansowej BS ma złożone i wielowymiarowe przyczyny. Jedną z nich jest większe niż w przypadku innych banków uzależnienie wyników finansowych BS od kształtowania się stóp procentowych NBP. W przypadku obniżenia stóp procentowych przeważają oddziaływania negatywne. BS dostosowywały oprocentowanie depozytów i kredytów dla klientów, politykę opłat i prowizji oraz inne działania w obszarze kosztów działalności do środowiska niskich stóp procentowych. Jednak dostosowania te nie pozwoliły na pełne zniwelowanie negatywnego oddziaływania niskich stóp procentowych na efektywność finansową banków.

Dotychczasowy model biznesowy BS opierający się na wysokiej dynamice depozytów, korzystnej strukturze stóp procentowych po stronie aktywów i pasywów oraz lokowaniu nadwyżek płynności w rentowne depozyty w banku zraszającym oraz w instrumenty dłużne NBP lub SP utracił swoją skuteczność w warunkach niskich stóp procentowych. Taki model działania nie zapewnia wystarczająco wysokiej efektywności ekonomicznej, która pozwoliłaby na dalszy rozwój BS (m.in. sfinansowanie kosztownego postępu technologicznego) i sprostanie konkurencji ze strony BK. Kluczem do poprawy efektywności ekonomiczno-finansowej BS jest wzrost przychodów poprzez rozwój akcji kredytowej, ale w tych segmentach rynku kredytowego, w których banki te potrafią dobrze radzić sobie z asymetrią informacji. Z kolei szansą na obniżenie kosztów działania jest ściślejsza integracja i współpraca banków w ramach zrzeszeń oraz wykorzystanie nowo utworzonych systemów ochrony (IPS) dla lepszego zarządzania ryzykiem i wzmocnienia odporności banków na różnego rodzaju szoki.

Literatura

- Golec Maria. 2012. „Determinanty stóp procentowych w bankach spółdzielczych”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Studia Ekonomiczne* 105: 237-246.
- Kata Ryszard. 2010. „Korzystanie przez rolników i przedsiębiorców wiejskich z usług bankowych – analiza preferencji i ograniczeń”. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1 (322): 143-162.
- Kil Krzysztof, Radosław Ślusarczyk. 2016. „Determinanty marży odsetkowej banków w Polsce w okresie pokryzysowym”. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Finanse publiczne* 451: 163-174.
- Kozak Sylwester. 2016. „Wpływ niskich stóp procentowych na dochody sektora bankowego w latach 2008-2014”. *Zarządzanie Finansami i Rachunkowość* 4 (1): 5-15.
- Kozak Sylwester, Emil Ochnio. 2017. „Wpływ niskich stóp procentowych na stopy zwrotu obligacyjnych funduszy inwestycyjnych”. *Administracja i Zarządzanie* 112: 63-72.
- NBP. 2017. *Raport o stabilności systemu finansowego*. Warszawa: NBP.
- Szkaradek Dariusz. 2015. *Zarządzanie kapitałem w bankach. Środowisko niskich stóp procentowych – wpływ na strategie biznesowe banków*. Kongres bankowości Warszawa: Gdańska Akademia Bankowa, Deloitte, <https://zkb.projektf.pl/pl/materialy>.

Summary

The economic and financial efficiency of co-operative banks in Poland was analyzed in the context of low NBP interest rates. The analysis covered the years 2012-2016. It has been shown that low interest rates make it difficult for cooperative banks to maintain high economic and financial efficiency. Cooperative banks reacted to falling interest rates, but the reversal, the negative trend in their financial performance, will require changes in their business model and strengthen intra-group integration to reduce the operating costs of banks.

Adres do korespondencji
 dr hab. prof. UR Ryszard Kata (orcid.org/0000-0001-6085-3935)
 Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii
 ul. M. Źwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów
 e-mail rdkata@univ.rzeszow.pl